

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت پژوهش و فناوری

به نام خدا

مشور اخلاق و پژوهش

بایاری از خداوند سبحان و اعتقاد بر این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اهمیت جایگاه دانشگاه در اعلامی فرهنگ و تمدن بشری، دانشجویان و اعضاء هیات علمی و اعضاء هیات دانشگاه آزاد اسلامی تمهیدی کردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهش مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تمهید به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجسرات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تمهید به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم با حرمت با در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برانگیختگی: التزام به برانگیختگی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به سلبه های غیر علمی می آلائند.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکز

دانشکده ادبیات و علوم انسانی – گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: فقه و مبانی حقوق خصوصی

موضوع:

جبران خسارت ناشی از فیلترینگ فضای مجازی

در فقه و حقوق

استاد راهنما:

دکتر مجید وزیری

پژوهشگر:

سعداله فرهانی

تابستان ۱۳۹۸

تقدیر و تشکر

اکنون که به یاری پروردگار و یاری و راهنمایی اساتید بزرگ موفق به اتمام این پایان نامه شده‌ام و وظیفه خود دانسته که نهایت سپاسگزاری را از تمامی عزیزانی که در این راه به من کمک کرده‌اند را به عمل آورم:

در آغاز از اساتید بزرگ جناب آقای «دکتر محمد زبیری» که راهنمایی این پایان نامه را به عهده داشته‌اند کمال تشکر را دارم. از داوران گرامی «دکتر جمشید معصومی پور» و «دکتر محمد اسدی مماندوست» که زحمت داورگری و تصحیح این پایان نامه را به عهده داشتند کمال سپاس را دارم.

خالصانه از تمامی اساتید و معلمان و مدرسانی که در مقطع مختلف تحصیلی به من علم آموخته و مرا از سرپرشتم دانایی سیراب کرده‌اند، خصوصاً مدیر محترم گروه فقه و حقوق جناب «دکتر یاقوتی» تشکر می‌کنم.

از کلیه هم‌دانشگاهیان و هم‌راهان گرامی و خوبم نهایت سپاس را دارم.

و در پایان این پایان نامه را تقدیم می‌کنم به پدر و مادر عزیزم و همچنین خانواده گرامیم که با تشویق، بهرایی و دعای خیر مرا در این راه استوار و ثابت قدم نمودند.

« تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد »

اینجانب سعداله فرهانی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۹۴۰۰۸۴۹۵۳ در رشته فقه و مبانی حقوق خصوصی که در تاریخ ۹۸/۶/۲۰ از پایان نامه خود تحت عنوان: « جبران خسارت ناشی از فیلترینگ فضای مجازی در فقه و حقوق » باکسب نمره ۱۷ دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

سعداله فرهانی

۹۸، ۱۱، ۲۵

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
(فرم ب)

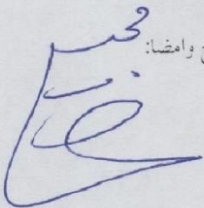
فرم اطلاعات پایان نامه های کارشناسی ارشد

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۴۵۰۹۷۲۰۰۱
نام و نام خانوادگی دانشجو: سید الهه فرهانی شماره دانشجویی: ۹۴۰۰۸۴۹۵۳ تعداد واحد پایان نامه: ۶ تاریخ صدور کد: ۹۸/۲/۱	تاریخ تصویب پروپوزال: ۹۷/۱۱/۱۸ سال و نیمسال اخذ پایان نامه: نیم سال دوم ۹۸-۹۷ نام و نام خانوادگی استاد راهنما: دکتر مجید وزیری نام و نام خانوادگی استاد دارو داخلی: دکتر جمشید معصومی نام و نام خانوادگی استاد دارو خارجی: دکتر اسدی
تاریخ دفاع از پایان نامه: ۹۸/۴/۲۰ رشته تحصیلی: فقه و مبانی حقوق خصوصی	نمره پایان نامه به عدد: ۷۰ نمره پایان نامه به حروف: هفده
عنوان پایان نامه کارشناسی ارشد: جبران خسارت ناشی از فیلترینگ فضای مجازی در فقه و حقوق	
چکیده پایان نامه: (شامل خلاصه اهداف، روش های اجرا و نتایج بدست آمده): نقوذ سیستم رایانه به زندگی انسان، تغییراتی از جمله باید و نبایدهای خاص خود را در پی داشته است؛ چرا که راه اندازی ارتباطات بسیار موجب افزایش سرعت نقوذ اینترنت، تعداد کاربران و میزان استفاده از آن شده است. بروز تخطی گری و اقدامات ضد آزرشی و برخلاف مصالح ملی و دینی در این فضا موجب شده تا حکومت ها و دولت ها برابر وظیفه سالم سازی فضای مجازی، علاوه بر تدوین قوانین و دستورالعمل های مرتبط، برای ایجاد امنیت، حفظ نظم و سلامت آن، اقداماتی از جمله فیلتر و مسدود نمودن سایت ها را نیز در دستور کار خود قرار دهند. در کنار عمده پیامد های مثبت فیلترینگ از جمله جلوگیری از سرعت انتشار فساد، ممانعت از سستی ایمان، پیشگیری از کلاهبرداری کلان، جلوگیری از گسترش اطلاعات غلط و ممانعت از زیر سوال رفتن افراد و شخصیتها، خسارت و زیانهای نیز به برخی افراد و شرکتها وارد می شود. بر اساس مبانی فقهی و حقوقی، دولت ها در کنار سالم سازی این فضا، مسئول جبران زیان های احتمالی ناشی از آن که بر افراد و موسسات وارد می شود نیز می باشند. هر چند با تصویب قانون تجارت الکترونیک در سال ۱۳۸۲ و قانون جرایم رایانه ای در سال ۱۳۸۸ گامی مهم در جبران خسارت ناشی از فیلترینگ فضای مجازی برداشته شده است لکن این قوانین و خصوصا اجرای آن در فضای فعلی جامعه دچار چالش های جدی است. در این پژوهش به روش مطالعات کتابخانه ای، آسیب ها و خسارتهای وارده به افراد و شرکتها در قبال فیلترینگ؛ از جمله اتلاف وقت و صرف هزینه زیاد ب موجب کندی سرعت اینترنت، تضعیف تجارت الکترونیک، اخلال در مطالعات علمی دانشگاهیان و محققان، کاهش ارتباطات مفید در جهان و سهم دولت و اشخاص حقوقی از این آسیب ها، چالشهای جبران خسارت مانند ناآگاهی عمومی از حقوق و قوانین مربوطه که منجر به تخلف ناآگاهانه و عدم توانایی فرد در استیفای حقوق می شود، فرهنگ سازی مناسب در پیشگیری از وقوع خسارت و در نهایت راهکارهای جبران این خسارتهای که در دو بخش حمایت مادی ضمن تشکیل صندوق تأمین خسارتهای مادی با مدیریت دولت و پرداخت با تشخیص مقام صالح، و حمایت معنوی از جمله ایجاد محیط های خاص بدون فیلتر به منظور جبران خسارتهای علمی و فرصت های شغلی در مراکز ویژه و تخصصی مورد بررسی قرار گرفته است.	

توجه: ۱- این فرم باید تاپ شده تحویل داده شود. ۲- چکیده فوقی همان چکیده پایان نامه است.

نظر استاد راهنما مناسب است تاریخ و امضا:

مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۲	مقدمه
۴	فصل اول : کلیات
۵	۱-۱- طرح تحقیق
۵	۱-۱-۱- بیان مسئله
۷	۱-۱-۲- اهمیت و ضرورت
۸	۱-۱-۳- اهداف تحقیق
۸	۱-۱-۱-۳- اهداف اصلی
۹	۱-۱-۲-۳- اهداف فرعی
۹	۱-۱-۴- سئوالات تحقیق
۱۰	۱-۱-۵- فرضیه های تحقیق
۱۰	فرضیه اصلی
۱۰	فرضیه های فرعی
۱۱	۱-۱-۶- پیشینه تحقیق
۱۵	۱-۱-۷- روش تحقیق
۱۵	۱-۱-۸- ساختار تحقیق
۱۶	۱-۲- تعاریف
۱۶	۱-۲-۱- مسئولیت
۱۶	۱-۲-۲- مسئولیت مدنی
۱۶	۱-۲-۳- فیلترینگ
۲۱	۱-۲-۴- سایبری
۲۴	۱-۲-۵- هکر
۲۵	۱-۳- پیشینه تاریخی فیلترینگ

۲۷	فصل دوم : مبانی جبران خسارت
۲۸	۲-۱- بررسی مبنای مسولیت مدنی در فقه
۲۸	۲-۱-۱- قاعده لاضرر
۲۹	۲-۱-۲- قاعده اتلاف
۳۰	۲-۱-۳- قاعده تسبیب
۳۰	۲-۱-۴- قاعده ی علی الید (ضمانت قهری)
۳۱	۲-۲- جایگاه مسؤلیت مدنی در حقوق موضوعه
۳۱	۲-۳- مسؤلیت مدنی کارمندان
۳۳	۲-۴- نقش پایان یافته عرف در مسؤلیت مدنی دولت
۳۴	۲-۵- ارکان مسؤلیت
۳۴	۲-۵-۱- عمل زیانبار
۳۵	۲-۵-۲- زیان
۳۵	۲-۵-۳- رابطه سببیت
۳۷	۲-۵-۴- انواع مسؤلیت
۳۷	۲-۵-۴-۱- مسؤلیت مبتنی بر تقصیر
۳۷	۲-۵-۴-۲- مسؤلیت مبتنی بر عدم تقصیر
۳۹	فصل سوم : فیلترینگ فضای مجازی
۴۰	۳-۱- علت پدیدایی فیلترینگ
۴۱	۳-۲- تحلیل ادله فقهی اعمال فیلترینگ (قاعده نفی سییل)
۴۲	۳-۳- طرق فیلترینگ
۴۲	۳-۳-۱- سطح بندی محتوای وب سایت
۴۳	۳-۳-۲- مسدود کردن مکان یاب جهانی
۴۳	۳-۳-۳- فیلتر از طریق کلید واژه
۴۴	۳-۳-۴- تحلیل هوشمند محتویات
۴۶	۳-۳-۵- اشکال فیلترینگ
۴۹	۳-۴- فیلترینگ در ایران

۵۰	۳-۵- نحوه یکسان سازی فیلترینگ
۵۱	۳-۶- روش های فیلترینگ
۵۲	۳-۷- روش جداسازی صفحات ممنوعه از غیر ممنوعه
۵۳	۳-۸- حقوق مرتبط با فیلترینگ
۵۹	۳-۹- مسئولیت مدنی ناشی از اعمال قضایی اخلاص گران در صورت فیلتر شدن
۵۵	۳-۱۰- حق تعقیب و بهره مندی از روش های جبران
۵۷	۳-۱۱- پیامد های مسدود نمودن سایت ها
۵۸	۳-۱۲- اشکال مسدودیت سایتهای مجازی از نظر موقعیت اجتماعی و محتوا
۶۰	۳-۱۳- اشتغال در فیلترینگ
۶۱	۳-۱۴- نهاد های اجرا کننده فیلترینگ در مقابل اخلاص گران
۶۲	۳-۱۵- محدودیت های ابزارهای دسترسی به فضای سایبری
۶۳	۳-۱۶- حفاظت از عفت عمومی در برابر تهدیدهای اینترنت
۶۶	۳-۱۷- ارائه کنندگان خدمات اینترنتی
۶۷	۳-۱۸- جایگاه و مبانی فقهی فیلترینگ
۶۸	فصل چهارم : خسارت های ناشی از فیلترینگ
۶۹	۴-۱- خسارات مادی
۷۳	۴-۲- خسارات معنوی
۷۴	۴-۳- تناقض امنیت و آزادی در حوزه مطبوعات
۷۶	۴-۴- احکام مربوط به مسئولیت مدنی
۷۸	۴-۵- نقض حریم خصوصی
۸۴	۴-۶- مسئولیت هکرها بر اساس قانون مسئولیت مدنی
۸۷	۴-۷- اعمال قواعد عمومی مسئولیت مدنی در فضای مجازی
۸۸	۴-۸- ضمانت اجراهای مدنی
۹۲	۴-۹- مقابله با هرزه نگاری در ایران
۹۵	۴-۱۰- آیین دادرسی و اینترنت
۹۷	فصل پنجم: جبران خسارت ناشی از فیلترینگ در فقه و حقوق
۹۸	۵-۱- کُندی سرعت و غش در معامله

۹۹	۵-۲- حمایت از حقوق افراد در مرکز ملی فضای مجازی کشور
۹۹	۵-۳- دریافت خسارت قطعی و کندی سرعت اینترنت از ISP ها
۱۰۱	۵-۴- آشنایی با حقوق کاربران اینترنت
۱۰۱	۵-۵- کاربران ناآشنا به حقوق خود
۱۰۲	۵-۶- جبران خسارت با واگذاری حجم ترافیک
۱۰۳	۵-۷- راهکار مجلس در کندی سرعت اینترنت
۱۰۴	۵-۸- توزیع غرامت از منظر حقوقی
۱۰۵	۵-۹- مسئولیت مدنی ناشی از ارتباطات اینترنتی
۱۰۷	۵-۱۰- مسئولیت مدنی دولت
۱۱۲	۵-۱۱- مسئولیت مدنی ارایه کنندگان خدمات اینترنتی
۱۱۹	۵-۱۲- مبانی فقهی حمایت از حریم خصوص در فضای سایبر
۱۲۱	۵-۱۳- جبران خسارت فیلترینگ
۱۲۲	۵-۱۴- راهبرد فرهنگی
۱۲۲	۵-۱۴-۱- ارتقاء سطح آگاهی کاربران
۱۲۲	۵-۱۴-۱- آموزش و پرورش
۱۲۳	۵-۱۴-۱-۲- یک تجربه از ادارات
۱۲۴	۵-۱۴-۱-۳- خانواده ها
۱۲۵	۵-۱۴-۱-۴- سواد رسانه ای
۱۲۶	۵-۱۴-۲- مواجهه فعالانه و تولید محتوا
۱۲۷	۵-۱۴-۳- شبکه ملی اطلاعات
۱۲۸	۵-۱۴-۴- فیلترینگ مطلوب
۱۲۹	۵-۱۵- راهبرد حمایتی
۱۲۹	۵-۱۵-۱- استفاده از ظرفیت صنعت بیمه
۱۳۱	۵-۱۵-۲- ایجاد صندوق حمایتی
۱۳۲	نتیجه گیری
۱۳۵	منابع

چکیده

نفوذ سیستم رایانه به زندگی انسان، تغییراتی از جمله باید و نبایدهای خاص خود را در پی داشته است؛ چرا که راه اندازی ارتباطات سیار موجب افزایش سرعت نفوذ اینترنت، تعداد کاربران و میزان استفاده از آن شده است. بروز تخطی گری و اقدامات ضد ارزشی و برخلاف مصالح ملی و دینی در این فضا موجب شده تا حکومت ها و دولت ها برابر وظیفه سالم سازی فضای مجازی، علاوه بر تدوین قوانین و دستورالعمل های مرتبط، برای ایجاد امنیت، حفظ نظم و سلامت آن، اقداماتی از جمله فیلتر و مسدود نمودن سایت ها را نیز در دستور کار خود قرار دهند.

در کنار عمده پیامد های مثبت فیلترینگ از جمله جلوگیری از سرعت انتشار فساد، ممانعت از سستی ایمان، پیشگیری از کلاهبرداری کلان، جلوگیری از گسترش اطلاعات غلط و ممانعت از زیر سوال رفتن افراد و شخصیتها، خسارت و زیانهایی نیز به برخی افراد و شرکتها وارد می شود.

بر اساس مبانی فقهی و حقوقی، دولت ها در کنار سالم سازی این فضا، مسئول جبران زیان های احتمالی ناشی از آن که بر افراد و موسسات وارد می شود نیز می باشند. هرچند با تصویب قانون تجارت الکترونیک در سال ۱۳۸۲ و قانون جرایم رایانه ای در سال ۱۳۸۸ گامی مهم در جبران خسارات ناشی از فیلترینگ فضای مجازی برداشته شده است لکن این قوانین و خصوصاً اجرای آن در فضای فعلی جامعه دچار چالش های جدی است.

در این پژوهش به روش مطالعات کتابخانه ای، آسیب ها و خسارتهای وارده به افراد و شرکتها در قبال فیلترینگ؛ از جمله اتلاف وقت و صرف هزینه زیاد ب موجب کندی سرعت اینترنت، تضعیف تجارت الکترونیک، اختلال در مطالعات علمی دانشگاهیان و محققان، کاهش ارتباطات مفید در جهان و سهم دولت و اشخاص حقوقی از این آسیب ها، چالش های جبران خسارت مانند ناآگاهی عمومی از حقوق و قوانین مربوطه که منجر به تخلف ناآگاهانه و عدم توانایی فرد در استیفای حقوق می شود، فرهنگ سازی مناسب در پیشگیری از وقوع خسارت و در نهایت راهکارهای جبران این خسارتهای که در دو بخش حمایت مادی ضمن تشکیل صندوق تامین خسارتهای مادی با مدیریت دولت و پرداخت با تشخیص مقام صالح، و حمایت معنوی از جمله ایجاد محیط های خاص بدون فیلتر به منظور جبران خسارتهای علمی و فرصت های شغلی در مراکز ویژه و تخصصی مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: فضای مجازی - فیلترینگ - جبران خسارت.

در دنیای تغییر و تحول کنونی به ندرت کسی را می توان پیدا کرد که نام اینترنت را نشنیده و با آن سر و کار نداشته باشد ، در جامعه کنونی به دلیل تسهیلاتی که این علم نوین در اختیار بشر قرار داده موجب شده تا انقلاب بزرگی در تکنولوژی های ارتباطی و اطلاعاتی پدید آید . اینترنت به عنوان نقطه عطف این ارتباطات ، برخلاف دیگر امکانات ارتباطی و رسانه ای نیازمند صرف هزینه زیاد نیست و به همین دلیل مهم و قابل توجه به راحتی و البته به مرور زمان در اختیار آحاد بشر قرار گرفته است . هزینه کم و دسترسی آسان موجب شده تا اینترنت به رقیبی قدرتمند و جایگزینی مردم پسندانه برای بهره مندی از آن در کانال های ارتباطی تبدیل شود .

همراهی انسان با این امر نوین مجازی ، کم کم موجب بروز ناهنجاری هایی در این فضا شده است که بعضا منجر به ارتکات اعمال مجرمانه نیز می شود . شناخت و تشخیص رفتارهای ناهنجار و جرایم اینترنتی در دنیای پیشرفته نیازمند فهم و شناخت اینترنت و ویژگی های آن است . جرایم تحقق یافته در فضای مجازی با جرایم محقق شده در عالم و فضای حقیقی تفاوت های ماهوی دارد و فهم و درک تفاوت های دو جهان مجازی و حقیقی از مسئله های اساسی است . هر شخصی که از اینترنت بهره مند است ناخواسته ممکن است در دام جرایم اینترنتی قرار گیرد. در واقع در فضای مجازی تهدیدهای بسیار متعدد و نوینی وجود دارد که از سوی برخی شرکت ها، هکرها، ابزارها و یا سایت ها کاربران را مورد حمله خود قرار داده و اطلاعات آنها را سرقت و مورد بهره برداری قرار می دهند.

از سوی دیگر دولت به عنوان متولی امر، برابر قانون و شرع مقدس اسلام وظیفه سالم سازی و امن سازی این فضا را بر عهده دارد. استفاده از ابزار فیلتر و مسدود سازی یکی از راههای سالم سازی و امن سازی این فضا است که در اصلاح فیلترینگ (پالایش) نامیده می شود.

فیلترینگ در تعریف عبارت است از محدودیت و نظارت ساختار یافته و هدفدار بر دسترسی به محتوای وبگاه ها و استفاده از خدمات اینترنتی برای کاربران که از دیدگاه متولیان فرهنگی و سیاسی هر کشوری برای مصرف عموم مناسب نیست. اعمال فیلتر معمولاً به وسیله ارائه دهندگان خدمات اینترنتی انجام می شود ولی تعیین سطح، مصادیق و سیاست های فیلترینگ با حکومت هاست.

دولت از نظر قانونی به علت مسلط بودن بر فضای مجازی در مقابل کلیه خسارات وارده مادی و معنوی که از عدم کنترل دقیق و درست این فضا و رفع محیط خطرناک از یک سو، و همچنین محروم ساختن از برخی فرصت های اقتصادی و علمی به موجب فیلترینگ بعضی شبکه ها از سوی دیگر به یکایک آحاد جامعه وارد می شود، مسئولیت حقوقی دارد و نمی تواند از زیر بار این مسئولیت شانه خالی کند.

امروزه می توان از تئوری مسئولیت برگرفته از مسئولیت مدنی دولت در قبال فضای مجازی مسلط بر آن با قوت دفاع کرد. می توان از سهم دولت در عمل مجرمانه در فضای مجازی بحث نمود؛ و یا محرومیت تجار و جویندگان علم از برخی فرصت های تجاری و علمی به واسطه فیلترینگ نامطلوب را به چالش علمی مبدل و زمینه های جبران آن را فراهم نمود.

۱ برابر اعلام فرهنگستان زبان در مورخه ۶ بهمن سال ۱۳۸۹، کلمه جایگزین فیلتر «پالایه» از بن مضارع فعل پالای به معنی صاف کننده است اما این معادل امروزه به کار نمی رود شاید به دلیل اینکه پسوند «های بیان حرکت» دارد و در زبان فارسی هر پسوندی را نمی توان برای ساخت هر کلمه ای قرار داد زیرا هر پسوند کاربرد و معنایی مخصوص خود دارد مانند «کاف تصغیر» که در کنار برخی کلمات بار معنایی توهین آمیز دارد. امروزه به جای کلمه فیلترینگ، کلمه «پالایش» بین مردم به کار می رود. (سایت باشگاه خبرنگاران جوان - ۴ مرداد ۱۳۹۴).

فصل اول

کلیات

۱-۱- طرح تحقیق

۱-۱-۱- بیان مسئله

در کشور عزیز ما ایران، تعیین سیاستهای کلی و نظارتها در فضای مجازی از وظایف شورای عالی فضای مجازی می باشد. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز در این زمینه اختیاراتی دارد که در چهارچوب همان اختیارات باید گام بردارد. ذکر این مهم ضروری است که اکثر سرویس ها در فضای مجازی، قابلیت گردآوری اطلاعات کشور که در بین کاربران تبادل می شود را دارند. چنانچه این اطلاعات در اختیار بیگانگان قرار داده شود، می تواند موجب بروز اختلال بزرگ در جامعه شده و کشور را با خطر بزرگ و تهدیدی جدی مواجه کند. نیم نگاهی به گذشته انقلاب اسلامی ایران، خصوصا در دهه اخیر بیانگر این موضوع است و فتنه امریکایی - صهیونیستی سال ۱۳۸۸ از نمونه های بارز این قبیل تهدیدها در بستر فضای مجازی است.

تلاش کار گروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه که وظیفه جلوگیری از انتشار محتوای مجرمانه در فضای مجازی را بر عهده دارد نیز به دلیل خارجی بودن مسئولان این شبکه کافی نبوده و این کارگروه در عمل قادر به انجام وظایف خود نیست، لذا دولت برابر وظیفه قانونی خود، اقدام به فیلتر این سرویس ها می کند.

بحث های زیادی در خصوص اخلاص در شبکه های اجتماعی و سایت ها در فضای مجازی صورت گرفته و موافقان و مخالفان هر کدام اظهار نظرهای متفاوتی کرده اند اما در کشور اسلامی ما و در قانون حاکم بر کشور، قواعد و قوانینی وجود دارد که به دولت اجازه داده است که بتواند مسئولیت مدنی خسارت وارده ناشی از ارتباطات اینترنتی به حقوق یا منافع اشخاص را متوجه شخص یا اشخاص مسبب آن نموده و آنها را به جبران خسارت ملزم کند هر چند این خسارت در نتیجه فعل آگانه و یا ناخود آگاه اشخاص مختلف که با مقاصد و عناوین متفاوتی با اینترنت سر و کار دارند، باشد.

در این تحقیق سعی شده حدود مسئولیت مدنی ناشی از اخلال در فضای مجازی و نقاط مبهم آن ، به صورت دقیق مورد بررسی قرار گیرد تا اقشار جامعه و بالخصوص افرادی که بیشتر با فضای مجازی ارتباط دارند ، با حقوق مسئولیت مدنی ناشی از اخلال در فضای مجازی آشنایی بیشتری پیدا کرده و در راستای احقاق حق خویش و مراعات حقوق دیگران ، بهتر گام بردارند.

اداره امور کشور توسط دولت‌ها بر اساس قوانین صورت می گیرد و یکی از محورهای اساسی مقرر در قوانین کشورهای جهان ، حقوق شهروندی و بشری ، آزادی اطلاعات و دسترسی به داده‌ها برای اطلاع از جریان امور و ارتقای دانش فردی و جمعی است که امروزه بستر فضای مجازی مهمترین مسیر تبادل اطلاعات است . دولت موظف است ضمن فراهم آوردن امکانات لازم برای دسترسی مردم به اطلاعات در فضای مجازی ، نسبت به ایجاد امنیت در این فضا نیز تلاش نماید .

اخلال در فضای مجازی از اصطلاحاتی است که در نتیجه پیشرفت تکنولوژی وارد عرف عام و خاص شده است و در صورت بروز اخلال ، رسیدگی به ناهنجاریها به نحو مقتضی ، برابر قوانین حاکم بر جامعه از وظایف محاکم صالح است .

از مواردی که مورد تبیین قرار می گیرد عبارتند از : نظارت دولت بر نقل و انتقالات اطلاعات ، محدود کردن دسترسی به اطلاعات و صفحات مجازی اینترنتی و حریم شخصی هر فرد ، اصل آزادی بیان ، اصل حفظ ارزشهای اسلامی و قانونی که مورد حمایت قانونگذار قرار گرفته اند ، مبانی ای می تواند گستره مسئولیت مدنی را با توجه به نظام های پیشرفته حقوقی در قبال انجام فیلترینگ در فضای مجازی متحول نماید ، جایگاه و سابقه مبنای مسئولیت مدنی در نظام حقوقی ایران و گستره دولت در مسئولیت مدنی . در نهایت منظور تحقیق را به جبران خسارت ناشی از فیلترینگ فضای مجازی در فقه و حقوق به صورت تحلیلی اختصاص داده ایم .

همانگونه که مشخص شد در هیچ یک از تحقیقات انجام شده مسئله فوق به طور کامل بیان نشده است . با بیان موارد ضروری قصد داریم در این پژوهش مسائل لازم را بیان نموده تا مورد توجه دانشجویان و پژوهشگران محترم قرار گیرد.

۱-۱-۲- اهمیت و ضرورت

فضای مجازی دارای تاثیرات گوناگون بر جوامع انسانی در فضای حقیقی است که در قالب محاسن و معایبی در جامعه متجلی خواهد بود. این فضا متشکل از فرصت‌ها، مزایا و در مقابل آن، آسیب‌ها و تهدیدات متعددی می‌باشد که پیش روی کاربران، گروه‌ها، جامعه، حکومت و دولت‌ها قرار دارد . بر این اساس، فضای مجازی در کنار اینکه امکانات کثیری را در اختیار کاربر قرار می‌دهد ، لیکن از سوی دیگر چنانچه مدیریت نشود ممکن است آسیب‌ها و تهدیدهای آن بر امکاناتی که در اختیار کاربران قرار می‌دهد ، غلبه کند. لذا اگر ملاحظات کافی از لحاظ ایمنی و امنیت ارائه شود، قطعاً می‌تواند بهره‌ده و فرصت‌آفرین باشد. در میان رسانه‌های مجازی، اینترنت نه تنها منجر به گسترش برخی جرایم شده بلکه بسیاری از جرایم جدید را نیز به وجود آورده است و به همین دلیل است که اعمال کنترل بر روی آن بیش از دیگر رسانه‌ها اهمیت دارد. اعمال فیلترینگ می‌تواند به عنوان یکی از راه‌های مهم در تحقق این امنیت شمرده شود. سیاست جمهوری اسلامی ایران بر آن است که فیلترینگ به عنوان اصلی‌ترین راه اعمال محدودیت دسترسی کاربران نسبت به سایت‌های انحرافی و مخالف با موازین اسلامی بشمار آید. فیلترینگ که عموماً به دلیل حفظ چارچوب در بدنه سیاست‌گذاری کشورهای متعدد وجود دارد ، امری ضروری و مهم به نظر می‌رسد. مهمترین هدف پالایش محتوا یا فیلترینگ پیشگیری از نقض اخلاق در فضای مجازی است؛ ولی

^۲ تحلیل و بررسی فقهی اجرای فیلترینگ در فضای مجازی ، حسین نژاد و منیری حمزه کلایی، ۱۳۹۶: ۱۲ .

تحقق چنین هدفی مستلزم آن است که همه مرتبطان با فیلترینگ با تکالیف خود آشنا باشند و برای عمل به آنها تلاش کنند.^۳

فیلترینگ فضای مجازی به عنوان یک اقدام سلبی، سیاستی در جهت سالم سازی فضای مجازی در دستور کار دولت ها قرار گرفته است. تسری و شمول این اقدام آنچنان است که در عصر حاضر کمتر کشوری را می توان یافت که مطلقاً از فیلترینگ استفاده ننماید. آنچه که کشورها را در این جهت متمایز می کند، نه اصل فیلترینگ بلکه نوع محتوای فیلتر شده و شیوه پالایش آن است. اصل پالایش از نظر عقلی مورد تایید بوده و در بیشتر کشورهای جهان به کار می رود و یک فعل حاکمیتی است. اصل وجوب پالایش فضای مجازی به عنوان جلوگیری از جا به جایی اطلاعات به شکل هدفمند و ساختارگونه توسط مقام صلاحیت دار، در فضای مجازی از طریق وجوب نهی فعلی از منکر و حرمت تعامل با کتب ضلال اثبات می شود، اما همین دو ادله شرعی، اقتضائات و پیشنهادهایی را در عرصه سیاسی، برای فرآیند و شیوه اعمال پالایش خواهند داشت اگر چه فیلترینگ بعضی از سایت ها بر خلاف مقتضای قاعده لاضرر مستلزم ضرری چون منفعت نبردن از علم و نکات موجود در آن سایت می باشد، ولی فیلتر نکردن برخی از سایت ها با توجه به دلایلی؛ چون انحرافات دینی، اعتقادی، فرهنگی و سیاسی، بر خلاف ادله قاعده نفی سییل، حرمت حفظ کتب ضاله، قاعده مصلحت و امر به معروف و نهی از منکر است و در صورت تزامم بین ادله وجوب فیلترینگ و فیلتر نکردن سایت های انحرافی، آنچه که ضرر کمتری دارد، اختیار می گردد.^۴

۱-۱-۳- اهداف تحقیق

۱-۱-۱-۱- اهداف اصلی

الف: تبیین مبانی جبران خسارت

ب: تبیین ماهیت و انواع فیلترینگ فضای مجازی

^۳ اخلاق کاربردی با رویکرد اسلامی، رحمتی و شهریاری، ۱۳۹۶: ۱.

^۴ پالایش فضای مجازی، حکم و مسائل آن از دیدگاه فقهی، اسماعیلی و نصراللهی، ۱۳۹۵: ۵۴ و ۷۴.

پ : تبیین خسارتهای ناشی از فیلترینگ
ت : تبیین جبران خسارت ناشی از فیلترینگ

۲-۱-۱-۳-اهداف فرعی

الف: تبیین ضوابط قانونی برخورد با اخلال گران توسط دولت
ب: تحلیل حفظ نظم و امنیت عمومی و ارزشهای اسلامی با فیلترینگ
پ: تبیین ضرورت ایجاد فضای امن مجازی توسط دولت
ت: بررسی قوانین ناظر به اخلالگران در فضای مجازی و میزان نقش دولت در رویکردهای مقابله با
محتویات مجرمانه

ث: تحلیل دسترسی مردم به امکانات ضمن ایجاد امنیت

۳-۱-۱-۳-اهداف کاربردی

بهره وران فضای مجازی اعم از موسسات آموزشی و پژوهشی و دستگاههای اجرایی عبارتند از :

الف : سازمان قضایی

ب : پلیس فتا

ج : قوه مجریه

د : دانشگاهها

ه : موسسات تحقیقاتی

۱-۱-۴-سئوالات تحقیق

سوال اصلی :

الف-جبران خسارت ناشی از فیلترینگ فضای مجازی در فقه و حقوق چگونه است؟

سوالات فرعی

- ۱- مبانی جبران خسارت در فقه و حقوق کدامند؟
- ۲- فیلترینگ فضای مجازی به چه معناست؟
- ۳- خسارت های ناشی از فیلترینگ کدامند؟
- ۴- جبران خسارت ناشی از فیلترینگ از چه راه هایی ممکن است؟

۱-۱-۵- فرضیه های تحقیق

فرضیه اصلی

جبران کلیه ضرر های وارده از مبانی ضمان غیرقراردادی است . دولت مکلف است از نظر شرعی و قانونی نسبت به جبران خسارات ناشی از فیلترینگ و حتی عدم فیلترینگ که متوجه اشخاص و افراد می شود اقدام نماید . هر چند در صورت دستکاری اطلاعات کاربران و تخریب آن توسط هکر ، با استفاده از رایانه در فضای مجازی ،شخص مسئول خسارات وارده می باشد.

فرضیه های فرعی

۱- از جمله مبانی مسئولیت مدنی در فقه می توان به قاعده لا ضرر ، قاعده اتلاف ، قاعده تسبیب و قاعده علی الید اشاره نمود همچنین مبانی مسئولیت در حقوق نیز تقصیر ، خطر و تضمین حق می باشند.

۲- فیلترینگ اعمال سانسور ، محدودیت و نظارت ساختار یافته و هدفمند بر دسترسی به محتوای وبگاه ها و استفاده از خدمات اینترنتی برای کاربران است.

۳- محرومیت قشر دانش پژوه و علمی از دسترسی به برخی از علوم روز بموجب فیلترینگ عمومی برخی از سایت ها و یا از دست دادن فرصت های شغلی برای تجار و بازرگانان .